

ДИСТАНЦИОННОТО ОБУЧЕНИЕ КАТО АЛТЕРНАТИВА НА ОБУЧЕНИЕТО ПРЕЗ 21 ВЕК

Галина Георгиева Куртева,

DISTANCE EDUCATION AS AN ALTERNATIVE TO THE EDUCATION IN THE 21ST CENTURY

Galina Georgieva Kurteva

Abstract. *Education systems endure significant amendments under the influence of changes in the technological base, economic and social spheres of the society. These changes have a definite influence on the education and training at all levels, but the most significant it turns to be on the higher education and the organization of retraining courses and specializations after secondary and higher education. Increasingly began to be discussed new forms of education which are outside the traditional classrooms, offices and auditoriums. The report focuses on the benefits of the-so-called distance education /obtaining a degree or qualification without physically attending in school/.*

Key words: distance education

Увод

Образователните системи търпят значителни изменения под влияние на промените в технологичната база, икономическата и социалната сфери на обществото. Тези промени оказват безспорно влияние върху образованието и обучението на всички нива, но най-значимо се оказва то върху висшето образование и организирането на курсове за преквалификация и специализация след средно и висше образование. Все по-активно започва се обсъждат предимствата и недостатъците на изнасянето на обучението извън традиционните класни стаи, кабинети и аудитории.

Необходимост от нова форма на обучение

Напредъкът в телекомуникационните технологии, променящите се социо-културни и демографски характеристики на учениците и студентите и разширяването на категориите възрастни обучаеми засилват необходимостта от поддържане и увеличаване на интереса към дистанционното обучение. Някои от факторите, обуславящи развитието на дистанционни форми на обучение в България са:

- *Демографските проблеми.*

Неблагоприятните тенденции в развитието на демографските процеси през последните години в България неизбежно доведоха до значими промени във възрастовата структура на населението. Очертава се една трайна тенденция на остаряване на населението. Броят на младите хора до 18 години намалява, а от своя страна се увеличава броят на възрастните хора над 65 години. Това влече след себе си различни икономически и социални проблеми, които могат да окажат влияние и върху образованието и обучението. От една страна, малкият брой на учениците в начална и средна училищна степен означава, че обучаемите в тази възраст ще се окажат изключително ценни, както за отделното висше учебно заведение, така и за страната. За тези обучаеми вече ще се търси начин да им се осигури изключително качествено образование, за да могат да отговорят на техническите предизвикателства на времето. От друга страна, все по-често ще се налага непрекъснато повишаване на квалификацията или преквалификацията и на хората в средна възраст, притежаващи някаква степен на образование. Голяма част от тях биха пожелали да повишат своята квалификация, да добият нова или да получат по- високо образование без да се откъсват от своята работа, било, за да не я загубят, или да не спрат получаването на своята заплата за времето на обучението. Това може да се окаже едно от предизвикателствата към висшите учебни заведения или обучаващи институции

при прилагане на нови форми на обучение - дистанционното / distance education /; задочно обучение с използване на информационните технологии /distributed learning /; електронно обучение / e-learning / on-line обучение или web-based обучение.

• *Глобализацията и новата икономика, ориентирана към познания предизвикват драматични и бързи промени в европейския пазар на труда.*

За да успеят в настоящата икономика, базирана на знанието, почти всички работещи възрастни се нуждаят от непрекъснато образование и развитие на уменията. Интерактивните образователни програми, мрежово-базираните системи и другите модерни информационни и комуникационни технологии безспорно доказват, че виртуалното дистанционно обучение ще играе ключова роля, защото дава шанс да се отговори на изискванията на съвременното за учене през целия живот.

• *Влиянието на информационните и комуникационни технологии върху модела на обучение.*

Тоталното разгръщане на технологиите и информационните потоци обуславят протичането на различни научно-технически, икономически и социални процеси, които отправят различни призива. Тези процеси намират своето логично отражение и в сферата на образованието. Развитието на компютрите даде възможност знанията да бъдат представяни в електронен вид и повиши много скоростта на работата с информация. Информационните технологии позволиха тази информация да бъде запазвана, пренасяна и разпространявана на далечни разстояния по всяко време. Тези технологии предоставиха нови алтернативи за обучение по начин, немислим няколко десетилетия преди това. В частност, постиженията на телекомуникационните технологии позволиха да се развият нови технологии за обучение и средства за комуникация, които могат да предоставят знания без ограниченията на традиционния начин на обучение. Създават се условия хората да учат и обменят информация, без да се откъсват от своята работата и семействата си и без да зависят от времето и разстоянията.

Като отговор на предизвикателствата на информационното общество дистанционната форма на обучение е легитимирана и в България в член 31 на Закона за народната просвета през 1998г.¹ и в член 42, ал. 9 от Законът за висшето образование през 1999г., където е записано, че „Формите на обучение във висшето училище са редовни, задочни, вечерни и дистанционни.”² Промените в двата закона увеличават образователните възможности, като дават втори шанс както за получаване на средно, а така също и на висше образование по пътя на дистанционното обучение. Този тип обучение предлага прагматично решение на проблемите на съвременните образователни институции, свързани с увеличаване броя на обучаемите и намаляване разходите по предоставяне на образователните услуги.

Според Б. Колис дистанционното обучение е „образователен процес, при който значителна част от обучението се ръководи от някого, отдалечен в пространството и/или във времето от обучавания.” [1]. То характеризира обучение, което не е задължително да включва използването на компютри и мрежи. С развитието на технологиите - аудио-визуалните, а после и електронните - дистанционното обучение все по-често се асоциира с тяхното използване. Дистанционната форма на обучение може да се прилага самостоятелно или в комбинация с други форми на обучение, включително традиционната "лице в лице" (face-to-face instruction). При всяко дистанционно обучение е необходимо да има лектор, един или повече обучаеми и учебен курс или програма. Важно изискване в процеса е наличието на двупосочна комуникация. Обучението може да бъде индивидуално или групово, като и в двата случая то може да става без физическото присъствие на лектора. Учебният материал трябва да бъде структуриран в такава форма, че да позволява ученето от разстояние. Днес новите технологии дават възможности за много по-качествено дистанционно обучение. Употребата на разнообразни по форма електронни медии повишава ефективността и подобрява трансфера на информация. Различните по вид мултимедийни приложения усилват възприемането на учебния материал.

¹ Закон за народната просвета. www.minedu.government.bg

² Закон за висшето образование. ДВ, бр. 53, 2002

В зависимост от времето и мястото (по Belanger & Jordan, 2000), в което се осъществява процесът на дистанционно обучение разграничаваме [2]:

○ *Традиционно дистанционно обучение* (в аудитория) - Директно използване на технологиите в компютърни лаборатории (компютърно-подпомагано обучение, Web-базирано обучение).

○ *Дистанционно обучение в реално време* - Курсове на живо посредством високоскоростна връзка чрез Интернет, локална мрежа или сателити (Web-базирано обучение, телеконференция, видео-телеобучение).

○ *Асинхронно дистанционно обучение* (в центрове и лаборатории за обучение)- Обучение със собствено темпо и в собствено време (компютърно-базирано обучение върху компакт-дискове или харддискове).

○ *Разпределено обучение* - Обучение със собствено темпо и в собствено време, без значение от географското разположение (видеозаписи, Web-базирано обучение, компютърно-базирано обучение). Може да включва аспекти от другите категории дистанционно обучение.

Предимствата на дистанционната форма на обучение

Системите за дистанционно обучение по своята същност са ориентирани към хора, които поради различни причини не могат да се включват в традиционните форми на обучение, каквито предлагат училищата, колежите или университетите. Това се отнася за:

- хора, които се намират на голямо от географска гледна точка разстояние и за които е трудно или невъзможно да се включат в програма за редовно обучение;

- хора с физически увреждания, с намалена мобилност или преживяли дълго заболяване, което ги възпрепятства да посещават нормални занятия;

- хора, които по различни причини се налага често да се местят от едно местоживее на друго или работата им налага да са непрекъснато в движение.

Сериозните му предимства пред традиционното обучение увеличават неговата привлекателност, защото дистанционното обучение [3]:

- има по-ниска икономическа стойност, свързана с икономия на време и средства за пътуване до учебното заведение, престой за очни занятия, разходи за храна и квартира; при него намаляват пропуснатите ползи, свързани с приходи от трудова заетост, което чувствително намалява разходите;

- е обучение в удобно за учещия време без откъсване от работа; то дава възможност на учещия да оперира свободно с времето, което отделя за учене и за другите видове дейност, които реализира без отсъствие от дома и семейството си;

- създава възможности за индивидуално темпо на подготовка, пълна индивидуализация на обучението, която подпомага разгръщането на интелектуалния потенциал на учещия и позволява в максимална степен оползотворяване на миналия му учебен и социален опит за облекчаване на механизмите на усвояване на новите за него знания;

- се реализира по начин по който обучаващият влияе индиректно върху обучавания, като изпълнява инструктивно-методически функции по отношение ръководене на самостоятелната познавателна дейност, в съответствие с установените закономерности на ученето;

- друго сериозно предимство и същевременно предпоставка за превръщането му в масовата практика е създадения вече опит в използването на информационни и комуникационни технологии във висшето образование;

- дава възможности за съобразяване с учещи в неравностойно положение и със специални образователни потребности;

- специално създадената информационна база позволява 24-часов достъп до учебни материали, ресурси, документация и до подбрани интернет ресурси и библиография;

- интерактивните възможности на обучението предоставят преглед на персонално предназначена административна информация, контакт и дискусия с колеги от специалността, както и регулярни консултации с преподаватели;

- съобразява се със способността на учащия да се ориентира самостоятелно в информационната среда, да подбира, филтрира, преработва, използва и прилага в практиката си нужната му

информация, получавана от различни източници с помощта на различни носители – звук, текст, графика, анимация, видео.

- изключително предимство е разнообразието на учебната среда – всеки може да чете онова, което го интересува, в електронен вид или от печатни материали, да гледа аудио- и видео касети, слайдове, дискове или др.

Все пак не може да не се отбележат и някои от съществените недостатъци на дистанционното обучение като необходимост от съответната техническа инфраструктура; необходимост от адаптивност към новите технологии; липса на възможност за изява на личната активност на обучаемите, както и на взаимодействие между тях; изисква повече време и средства на етапа на разработването на учебни материали, освен това не всяка дисциплина може да се изучава дистанционно и накрая дистанционната форма на обучение не е идеалния формат за всички, желаещи да се обучават.

Независимо че дистанционното обучение е предпочитано от студенти от магистърска степен или от докторанти, то много често се използва за нуждите на продължаващото обучение. В този смисъл то е подходящо и за потребностите на възрастни, които поради социални, икономически или образователни причини са пропуснали възможностите на редовното обучение. В тази група са и тези, които искат да опреснят или да надградят познанията си, обучават се за собствено удовлетворение или от някакъв личен интерес.

Дистанционната обучение е най-подходящата форма за обучение и на специалисти от практиката и бизнеса. Това се обуславя от същността на самата форма на обучение и начина на доставяне на образователната услуга. Служителите не се отделят от работната и семейна среда, тъй-като всички форми на обучение могат да се провеждат on-line или при необходимост от практически умения съботно-неделно. Фирмите биха могли да повишат образователната квалификация на своите служители, а от там и ефективността на работа без това да пречи на работния процес. При това, ако отделните производствени или структурни единици на предприятието са ситуйрани на различни по територия места, това не би попречило на обучителния процес, а напротив би го поевтинило и би дало възможност на отделните служители в различните населени места да се опознаят и да обменят опит и възгледи по отношение на служебното им място. Дистанционната форма на обучение дава възможност на хората и служителите не зависимо от тяхната възраст да придобиват знания и умения през целия живот и да се чувстват конкурентноспособни, спрямо младите специалисти.

Предимствата на дистанционното обучение от гледна точка на един собственик на фирма бихме могли да обобщим по следния начин:

Първо: Участието в такива програми не изисква служителят да отсъства от работа. Някои от образователните програми могат да бъдат провеждани направо на работното му място, вместо да се предоставя време за обучението.

Второ: Работодателят вече не се притеснява за цената на изпращането на работниците си на такива оградителни курсове. Разноските по пътуването и за квартирата при осигуряването на очни занятия могат да бъдат по-високи.

Трето: Персонално някои служители може да се притесняват да се занимават с обучение, което изисква откъсване от къщи.

Четвърто: Дистанционното обучение разрешава сравнително малък брой обучавачи да могат да работят с голям брой обучавани.

Пето: Работодателите могат да обучават повече хора по-бързо отколкото чрез употребата на традиционните средства.

Шесто: Работодателите могат да обучават потенциална работна сила.

Седмо: Много често се налага фирмите да се обръщат за експерт преподаватели в дадените области към учебните заведения. Това е добър вариант, тъй като служителите са експерти в практиката, но много често им липсват теоретични познания.

Заедно с това големите фирми могат да използват дистанционното обучение като един добър метод за въвеждането на единен стандарт на отделните структурни и производствени единици. Дистанционната форма на обучение чрез Интернет би могла да бъде освен инструмент за обучение

на персонала и за разпространение на всички административни процедури и правила на фирмата. За въвеждане на нововъведения в производството или въвеждане на нови методи и технологии, нови начини на прилагане чрез създаването на мултимедиен –интерактивен пътеводител или указател. Чрез този вид учебно пособие обучаемите ще възприемат материята елементарно без усилия, което би довело до по бързо и ефективно въвеждането на иновацията. Това би намалило грешките при имплементирането и използването на нововъведението. С други думи, дистанционно обучение чрез Интернет подпомага придобиването на конкурентни предимства на фирмите и корпорациите при тяхното развитие в динамично променящата се обкръжаваща среда. Това предполага фирмите да реагират гъвкаво, чрез адекватна реализация на възможностите на информационните технологии и изграждане на материалните, технологичните, организационните и интелектуалните предпоставки за постепенно преминаване към пълно on-line обучение и вътрешно административно обслужване.

Заклучение

Практиката на най-добрите университети в света показва, че електронното дистанционно обучение (учене, подпомогнато от използването на информационни и комуникационни технологии) има потенциала да промени начина, по който преподаваме и учим. То предоставя нови възможности за повишаване на стандартите, за разширяване на участието в ученето през целия живот, за персонализиране на учебния процес и създаване на предпоставки за обогатяване на учебния опит и качеството на учене. Електронното обучение не може да замени преподавателите, но в комбинация със съществуващите традиционни методи може да повиши качеството и да обогати тяхното преподаване. Провеждано в дистанционна форма, електронното обучение създава предпоставки за достигане до обучаемите в избрано от тях време и място. С това се разширява спектърът от категории обучаеми, получаващи достъп до обучение и образование – фактор особено важен в условията на пазарна икономика и информационно общество, конкуренция на пазара на образователни услуги и изисквания за учене през целия живот.

Литература:

1. Collis, B. Electronic links to enrich the life of the school. Keynote paper prepared for the Council of European Conference on School links, Stockholm, 1993
2. <http://www-it.fmi.uni-sofia.bg/>
3. <http://ytotseva.blogspot.com>